

7 AVIOLIITTO JA PERHE: ARVOT JA TODELLISUUS

Veli-Matti Salminen

Johdanto: perheen merkitys ja perhearvojen pysyvyys

Perheen ja avioliiton sekä muiden parisuhteen muotojen käytännöt ovat muuttuneet voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Länsimaita ja varsinkin Eurooppaa koskevat tutkimukset osoittavat merkittäviä muutoksia perhesidoksissa, roolituksissa ja perhettä ja avioliittoa koskevien normien merkityksessä. Keskeisillä väestöindikaattoreilla tämä näkyy syntyvyyden laskuna, solmittujen avioliittojen määrän laskuna ja avioerojen korkeana määränä suhteessa solmittuihin avioliittoihin. Vuonna 2015 Suomessa solmittiin 24 708 avioliittoa ja avioeroja oli 13 939. Ensimmäisistä avioliitoista päättyi eroon 39 prosenttia. Kaikista noin 1,3 miljoonasta yhdessä elävästä pariskunnasta reilu neljännes oli avopareja ja kolme neljästä aviopareja. Toisaalta myös parisuhteiden määrä on vähentynyt yksinasumisen lisääntyessä: Suomessa oli vuonna 2015 jo 1,1 miljoonaa yksin asuvaa.¹

Perheet ja niiden suhteen tehtävät valinnat moninaistuvat. On kuitenkin toinen kysymys, mitä tapahtuu itse perheinstituution tai sen perustana olevan parisuhteen merkitykselle ihmisten arvomaailmassa. Nopeista muutoksista huolimatta arvot ja ihanteet voivat säilyä melko muuttumattomina. Esimerkiksi useimmissa eurooppalaisissa maissa on havaittu, että avioerojen määrän kasvaessa ja solmittujen avioliittojen määrän laskiessa enemmistö ihmisistä osoittaa silti kyselytutkimuksissa haluavansa tai aikovansa mennä naimisiin ja perustaa perheen. Tässä ilmenee ero perheissä eletyn todellisuuden sekä perheitä koskevien ihanteiden ja toiveiden välillä.² Vastaavasti amerikkalaisien avioeroihin suhtautumista koskevassa seurantatutkimuksessa havaittiin jo vuonna 1982 enemmistön eli yli 80 prosentin vastaajista katsovan, että

1 Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet 2015.

2 McKie & Callan 2012, 7.

puolisoiden ei tarvitse pysytellä yhdessä lasten takia. Näin ajattelevien osuus oli kasvanut kahdessa vuosikymmenessä merkittävästi. Toisaalta pysyvä avioliitto oli edelleen ideaali: avioeron hyväksyttävyyden noususta huolimatta 75 prosenttia vastaajista katsoi, että pariskunnan tulisi pysyä yhdessä koko elinikänsä paitsi äärimmäistapauksissa.³

Brittiläisen sosiologin Anthony Giddensin mukaan perhe-elämä on yhteiskunnan monien eri toimintojen ja yhteiskunnallisten muutosten solmukohdassa, mikä perustelee sen keskeisyyttä ja merkitystä ihmisille. Toisaalta perhe-elämä on kyllästetty arvoilla ja esioletuksilla, joita perheen muodostamiselle on annettu kautta aikojen.⁴ Kysymys on myös siitä, että modernissa yhteiskunnassa yksilöllistyminen on yhteensopiva trendi perinteisten perhekäsitysten kanssa, ja molemmat trendit voivat olla olemassa samaan aikaan.⁵ Parisuhdekäsityksiä Italiassa tutkinut Rossi päätteli, että arvot ja käytännöt voivat muuttua eri tahtiin, mutta ilmenevät rinnakkain. Useammin on siis niin, että arvot ovat perinteisiä mutta käytännöt uudistuneita, harvemmin taas niin että käytännöt säilyvät perinteisinä, vaikka arvot uudistuvat.⁶

Tässä artikkelissa käsittelen perheen ja avioliiton arvoja ja merkityksiä kyselytutkimuksiin perustuvien havaintojen perusteella. Tarkasteluni kohdistuu perhe- ja avioliittokäsityksiin liittyviin arvoihin Euroopan eri maissa sekä arvojen muutoksiin muutaman vuosikymmenen aikajaksolla. Oletukseni on, että arvojen muutokset mukailevat yhteiskunnan käytäntöjen ja politiikan muutoksia, mutta näiden muutosten kehityskulut etenevät eri tavalla ja eri nopeudella. On myöskin todennäköistä, että perheiden ja parisuhteiden monimuotoistuminen ei vähennä vaan vahvistaa perheen merkitystä ihmisten arvomaailmassa. Lopuksi analysoin tarkemmin suomalaisten perhekeskeisyyttä ja sitä määrittäviä tekijöitä: mikä merkitys on demografisten tekijöiden lisäksi omalla perhetilanteella, uskonnollisuudella ja arvomaailmalla.

3 Bumpass 1990, 484–486.

4 Giddens 1987, 129–134.

5 Akker & Halman & Moor 1993, 125.

6 Rossi 2014, 195.

Perheen asema muuttuvassa yhteiskunnassa

Yksilöllistyminen, instituutiot ja arvojen muutos

Perheen ja avioliiton institutionaaliseen kehitykseen osuu väistämättä modernisaation yksi keskeisin kehityskulku eli yksilöllistyminen. Jo sosiologian klassikot osoittivat, että yksilöllistyminen ei ole nopea prosessi vaan vuosisatojen mittainen. Sen taustalla ovat esimerkiksi teollistuminen, kaupungistuminen, työnjaon eriytyminen ja sekularisaatio. Perusmääritelmän mukaan yksilöllistyminen on sosiaalinen ja historiallinen prosessi, jossa arvot, uskomukset, asenteet ja käyttäytyminen perustuvat entistä enemmän itsenäisiin valintoihin ja ovat vähemmän riippuvaisia perinteistä ja yhteiskunnallisista instituutioista. Kaikki valinnat ovat siis neuvoteltavissa, tehtävissä uudelleen ja alisteisia muutokselle.⁷ Yhteiskunnan osajärjestelmien erikoistumisen ja työnjaon myötä työ ja koulutus on eriytetty omiin alueisiinsa ja hyvinvointialtio huolehtii sosiaalipalveluista. Näin ollen myös sukupolvet eriytyvät: lasten ja vanhempien välinen suhde ei ole enää ”elämän ja kuoleman kysymys”.⁸

Viime vuosikymmenien yksilöllistymiskehityksessä on kolme keskeistä ulottuvuutta, jotka selkeästi viittaavat myös perhettä ja sen muodostamista koskeviin muutoksiin. Relationaalinen ulottuvuus merkitsee, että ihmissuhteet ovat enemmän valittuja (*achieved*) kuin perittyjä (*ascribed*), vapaammin solmittavissa ja purettavissa, ja niihin liittyy enemmän epävarmuutta ja vaihtelua. Situationaalinen ulottuvuus viittaa siihen, että valittavissa olevien käyttäytymismallien valikoima kaikissa tilanteissa on laajempi. Normatiivinen ulottuvuus korostaa yksilönvapauden moraalista merkitystä: normeja ei noudateta ulkoa ohjautuvasti.⁹ Yksilöllistymiskehitys tuottaa tilanteen, jossa omien ja ympäröivän yhteisön intressien ollessa ristiriidassa yksilön tarvitsee huomioida yhä suppeamman piirin intressit. Tämä ilmenee selkeästi vaikkapa avioerojen määrän kasvussa.¹⁰

Yhteiskuntateoriat puhuvat yhteiskunnan arvomuutoksista yleensä kahdessa merkityksessä: luonnetyyppien näkökulmasta ja ulkomaailmaan sekä ympäristöön asennoitumisen näkökulmasta. Arvojen tutkimus keskittyy jälkimmäiseen. Tällöin arvojen muutosta tarkastellaan yleensä uudenlaisten

7 Halman & Arts 2010, 15–16.

8 Inglehart & Basañez & Moreno 1998, 12.

9 Halman & Arts 2010, 16–17.

10 Bumpass 1990, 484.

yhteiskunnallisten päämäärien ja poliittisten asenteiden leviämisenä sekä uudenlaisten elämäntapojen tai elämäntyylien syntyminenä.¹¹ Perhe-elämän muutokset ovat monessa mielessä juuri poliittisten prosessien sekä elämäntapojen muutosten tuottamia.

Yhteiskunnallisen muutoksen suuria linjoja kuvataan siirtyminä esimerkiksi traditionaalista ei-traditionaaliseen, teollisesta jälkiteolliseen tai Ronald Inglehartin arvoteorian mukaan materialismista postmaterialismiin. Postmaterialististen arvojen nousu ja perinteiden sekä normien purkautuminen teollistuneissa yhteiskunnissa liittyy Inglehartin mukaan siihen, että kun ollaan kasvettu jotakuinkin turvallisessa ympäristössä, ehdottomien ja absoluuttisten sääntöjen tarve on pienempi. Tällöin normeista poikkeaminen on helpompaa. Poikkeaminen esimerkiksi kahden vanhemman heteroseksuaaliseen parisuhteeseen perustuvasta perhemallista on todennäköisempää juuri lähtökohtaisen perusturvallisuuden myötä.¹² Jos perusturvallisuus on toteutunut sosialisointia aikana, ihmiset vaalivat enemmän itsensä toteuttamisen ja itseilmaisun kaltaisia arvoja kuin esimerkiksi rationaalista laskelmointia ja hyödyntävoittelua.¹³

Arvotutkimusten mukaan arvostukset eivät yleensä välittömästi mukaudu ympäristön sosiaalisiin ja kulttuurisiin muutoksiin, vaan käytäntöjen ja arvojen muutoksen väliin mahtuu aikaa. Yksilön tämänhetkiset arvot kertovat usein niistä olosuhteista, joissa tämä varttui aikuiseksi.¹⁴ Myöskään nopean yhteiskunnallisen muutoksen tapauksissa, kuten Keski- ja Itä-Euroopan yhteiskuntajärjestelmien transitiossa, ennustettu instituutioiden merkityksen lasku tai arvomaailmojen heterogenisoituminen eivät näytä toteutuneen siinä mittakaavassa kuin ennakoitiin.¹⁵ Halmanin mukaan traditionaaliset arvot eivät ole hävinneet yksilöllistymiskehityksessä, eivätkä moraaliset arvostelmat höllentyneet merkittävästi. Se tosin pätee, että moraalikäsitysten lähteitä ovat yhä harvemmin traditiot ja institutionaalinen uskonnollisuus ja yhä useammin henkilökohtaiset katsomukset.¹⁶

11 Mikkola 2003, 66.

12 Inglehart & Basañez & Moreno 1998, 11–12.

13 Inglehart 1977.

14 Inglehart & Basañez & Moreno 1998, 10.

15 Halman & Arts 2010, 27–28.

16 Halman 1998, 119.

Perheiden ja arvojen muutokset

Ydinperhe oli modernin teollistuneen yhteiskunnan analyttinen perusyksikkö. Giddensin mukaan historia osoittaa, että länsimaissa vallitseva perhemalli on itse asiassa ollut varsin lähellä ydinperhettä useamman vuosisadan ajan jo ennen teollistumista. 1700–1800-luvuilla toteutunut demografinen siirtymä merkitsi ennen kaikkea sukupolvien eriytymistä toisistaan. Kun lapset eivät enää olleet elinehto selviytymiselle vanhuusiässä ja kun työnteko ja tasa-arvoinen työnjako edellyttivät lapsimäärän rajoittamista, muodostuivat ydinperheet.¹⁷

Talcott Parsonsin 1950-luvulla esittelemässä funktionalistisessa teoriassa perheen tehtävä oli eriytynyt ja ainutlaatuinen sillä perusteella, ettei mikään muu instituutio pystyisi huolehtimaan lasten sosialisatiosta ja samalla perheen jäsenten emotionaaliseen tuesta ja emotionaalisten tarpeiden tyydyttämisestä.¹⁸ Nämä näkemykset toki haastettiin pian, koska ne olivat varsin konservatiivisia ja perhekäsitykseltään staattisia. Giddensin mukaan kapitalismin kehitys hyödynsi olemassa olevaa patriarkaattista kulttuuria ja samalla myös edisti sukupuolten valta-asemien eriarvoisuutta. Vaikka tämä kehityskulku on kääntynyt, sitä ei saada kitkettä pois kapitalistisesta järjestelmästä, koska sen juuret ovat perheissä itsessään.¹⁹

Ydinperhemalli on länsimaissa edelleen ylivoimaisesti suosituin. Samalla on huomioitava, että ihmiset voivat elämänsä aikana elää monenlaisissa erilaisissa perheissä. Giddens olettaa, että kulttuurisesti moninaistuvassa yhteiskunnassa tulee esiintymään kasvava määrä totutusta perheinstituutiosta poikkeavia, kokeellisiakin yhteiselämän muotoja. Ei ole kuitenkaan todennäköistä, että perheinstituutio hajoaisi, vaan ”affektuaalinen individualismi” ohjaa entistä enemmän yhteiselämää ja myös perhettä koskevia valintoja.²⁰ Tällöin perheen ja parisuhteen henkilökohtainen merkitys korostuu. Siten on ymmärrettävää myös, että avioerojen lisääntyminen ja toisaalta avioliiton arvostus ilmenevät rinnakkain. Arvotutkimusten mukaan avioero koetaan hyväksyttäväksi esimerkiksi siinä tapauksessa, että avioliitto ei täytä odotuksia.²¹

17 Giddens 1987, 115–116, 127.

18 Parsons & Bales 1956, 16–21.

19 Giddens 1987, 125.

20 Giddens 1987, 129–134.

21 Akker & Halman & Moor 1993, 102.

Perhearvot voivat heijastella yhteiskunnallisia muutoksia. Ivan, Da Roit ja Knijn tutkivat vanhemmuuteen liittyvää ”lapset ensin” -periaatetta European Values Study -aineiston avulla viidessä Euroopan maassa (Ranska, Ruotsi, Hollanti, Iso-Britannia ja Saksa) muutaman kymmenen vuoden tarkastelujaksolla, jolloin myös perheisiin kohdistuvan sosiaalipolitiikan painopiste siirtyi vahvasti vanhemmuuden tukemiseen. Perhepolitiikan tavoitteena saatettiin tulkita olevan lasten kasvattaminen hyviksi kansalaisiksi ja tulevaisuuden työntekijöiksi, mutta samalla vanhempien tarve ammatilliselle tuelle vanhemmuuden toteuttamisessa vaikutti kasvaneen. Tutkijat havaitsivatkin, että kaikissa tutkituissa maissa ajatus lasten asettamisesta etusijalle oman hyvinvoinnin kustannuksella osoittautui nousevaksi trendiksi. Erityisen merkittävää oli myös se, että monet demografiset ja arvomaailmaan liittyvät erot, jotka aiemmin olivat ilmenneet lasten etua koskevassa ajattelussa, hävisivät viimeisellä kyselykierroksella. ”Lapset ensin” -periaate oli siis laajentanut kannatustaan eri ihmisryhmissä, kun se aiempina vuosikymmeninä oli ollut lähinnä konservatiivisten ja uskonnollisten ihmisten suosima periaate.²²

Perheinstituution voidaan sanoa olevan muuttuvien perhekäsitysten ja -kokemusten kollektiivinen representaatio, joka on aina vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Normatiiviset odotukset muovaavat perhekäsityksiä, mutta toisaalta ne voivat tulla ohitetuiksi käyttäytymisen muuttuessa olennaisesti. Nykytilanne ei ole niinkään familistinen tai antifamilistinen, vaan havaitut perhe- ja parisuhdetrendit ovat seurausta kummankin suuntaisesta kehityskulusta.²³ On selvää, että valinnan vapaus on laajentunut irrallaan perinteistä ja normeista ja ilmapiiri on liberaalimpi ja sallivampi. Silti perheestä ei ole vieraannuttu. Halmanin tulkinnan mukaan vaikuttaa siltä, että sekä miesten että naisten käyttäytymismallit ovat muuttuneet vähemmän kuin ulkoisten muutosten perusteella olisi voinut olettaa.²⁴

Sekä teoreettinen että empiirinen analyysi alleviivaavat sitä, että perhekäsitykset ovat länsimaissa muuttuneet joustavammiksi ja avoimmemmiksi. Perhemuodon ja yhteiselämän järjestäminen ovat neuvoteltavia kysymyksiä. Vaikka pysyvyyden arvoja ja ihanteita kuten kestävää avioliittoa pidetään omalla kohdalla tärkeinä, hyväksyntä muiden tekemiä perhe-elämän valintoja kohtaan on laajentunut.²⁵ Samalla perheen merkitys itseisarvoisesti tärkeänä perusyksikkönä

22 Ivan & Da Roit & Knijn 2014, 1994–1996.

23 Bumpass 1990, 483–484.

24 Halman 1998, 119.

25 Halman & Arts 2010, 29–30.

on säilynyt, ja valtaosan ihanteissa perhe kuuluu perustavaksi osaksi elämää. Siirryn seuraavaksi käsittelemään perheeseen ja avioliittoon liittyvien arvojen ja merkitysten kokonaisuutta kyselytutkimusten luoman kuvan perusteella.

Katsaus suomalaisten ja eurooppalaisten perhettä koskeviin arvoihin

Perheiden aseman ja perhekäsitysten erilaisuus eri maissa perustuu pitkälti historiallisiin ja kulttuurisiin eroihin. Poliittiset järjestelmät ja hyvinvointiregiimit ovat tukeneet erilaisia perhemalleja. Esimerkiksi Saksassa läntisten osavaltioiden alueella verotusjärjestelmä on tukenut vallalla olevaa mallia, jossa mies vastaa perheen tulonhankkimisesta ja nainen kodista ja lapsista. Itäisessä Saksassa taas naisten korkea palkkatyöhön osallistumisen aste on perua siitä, että DDR:ssä julkinen päivähoitojärjestelmä luotiin tukemaan erityisesti naisten työssäkäyntiä. Erot maan eri osien välillä ovat edelleen huomattavat huolimatta yhteisestä politiikasta ja hallinnosta. Ranska puolestaan on perhepolitiikassaan edistänyt kaikenlaisten lapsiperheiden tasa-arvoisuutta, mutta siinä on nähtävissä myös kannustimia, jotka suosivat avioliittoa parisuhdemuotona.²⁶

Analyysini suomalaisten ja eurooppalaisten perhekäsityksistä ja arvoista perustuu European Values Study (EVS) -kyselyyn, joka kartoittaa eurooppalaisten arvoja yhdeksän vuoden välein. Kyselyn ensimmäinen aalto on toteutettu vuonna 1981 ja viimeisin vuonna 2008.²⁷ Käsitelen analyysissä kaikkia neljää aaltoa vertaillen keskenään Suomea ja seuraavia kolmea maaryhmää: protestanttinen Pohjois-Eurooppa (muut Pohjoismaat ja Hollanti), katolinen Eurooppa (Ranska ja Etelä-Euroopan maat) sekä keskisen Itä-Euroopan maat (Unkari, Romania ja Bulgaria). Maiden jaottelu pohjautuu Inglehartin tutkimusryhmän tekemään profilointiin, jossa eri yhteiskunnissa havaitut arvot voitiin erottaa kahdelle ulottuvuudelle: sekulaaris-rationaaliset arvot versus traditionaaliset arvot sekä itsensä toteuttamiseen liittyvät arvot versus selviytymiseen liittyvät arvot. Protestantitiset maat sijoittuvat tällöin sekulaaris-rationaaliselle ja katoliset maat traditionaaliselle ulottuvuudelle. Yksilötasolla molemmissa korostuvat itsensä toteuttamiseen liittyvät arvot, kun taas Keski- ja Itä-Euroopan maissa korostuvat selviytymiseen liittyvät arvot.²⁸

26 McKie & Callan 2012, 35–36.

27 EVS:n uusin kyselyaalto on tätä kirjoitettaessa käynnistynyt ja toteutetaan Suomessa syksyn 2017 aikana.

28 Inglehart & Basañez & Moreno 1998, 14–15.

Perheen merkitys ja perhekäsitykset

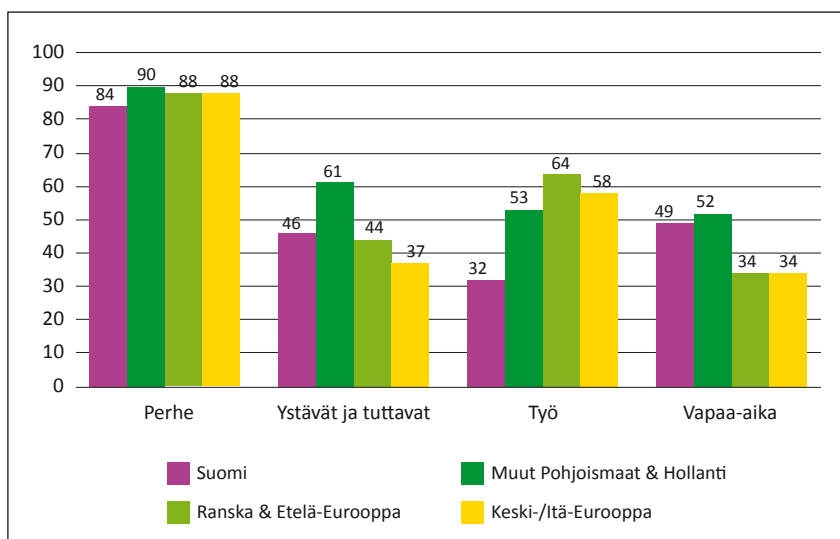
Kuvio 1 osoittaa, että perhettä pidetään yleisesti erittäin tärkeänä Suomessa ja muualla Euroopassa. Vuoden 2008 kyselyssä perhettä erittäin tärkeänä pitävien osuus vaihteli 85 ja 90 prosentin välillä. Kysyttäessä eri elämänalueiden merkityksestä perheen tärkeys ei ole juurikaan muuttunut vuosina 1981–2008. Muiden elämänalueiden merkityksessä sen sijaan on tapahtunut muutoksia: Suomessa ja muissa Pohjoismaissa työn merkitys on vähentynyt, samalla kun ystävien ja tuttavien sekä vapaa-ajan merkitys on lisääntynyt ja noussut jopa työn ohi. Muissa Pohjoismaissa ja Hollannissa ystäviä ja tuttavuuksia on pidetty selkeästi tärkeämpinä kuin muualla, mikä liittyy myös näiden maiden havaittuun korkeaan yhdistys- ja vapaaehtoisosallistumiseen sekä laajoihin ystäväverkostoihin.²⁹ Ranskassa ja eteläisen Euroopan katolisissa maissa taas työ erottui perheen jälkeen tärkeimpänä elämänalueena ystävien ja tuttavien sekä vapaa-ajan ollessa huomattavasti harvemmalle tärkeitä. Sama pätee Keski- ja Itä-Euroopan maihin, joissa kuitenkin työn merkitys oli viimeisimmässä kyselyaallossa laskenut ja ystävien ja tuttavien sekä vapaa-ajan merkitys noussut.

Eri elämänalueiden merkitykseen toki vaikuttaa esimerkiksi oma perhetilanne, mutta sen vaikutus kohdistuu usein muuhun kuin perheen koettuun tärkeyteen. Esimerkiksi Italiassa tehdyn analyysin perusteella perhe oli pysyvästi kaikkein tärkeimpänä pidetty elämänalue kaikissa perhetyypeissä, työn arvostus taas korostui yhdessä asuvilla ja eronneilla. Ystävien ja tuttavien merkitys oli korkeampi erityisesti yksin asuvilla.³⁰

Perheen itseisarvo on Euroopan maissa ilmeinen, mutta maiden välillä näkyy huomattavia eroja tarkasteltaessa erilaisia perhekäsityksiä ja niiden hyväksyttävyyttä. Kuviossa 2 on esitetty vastausjakaumat näissä kysymyksissä vuoden 2008 kyselyaallossa. Pariskuntien yhdessä asuminen avioliittoa solmimatta on yleistynyt jo menneinä vuosikymmeninä niin paljon, että sen hyväksyttävyys oli jokseenkin korkealla myös muualla kuin protestanttisissa maissa. Sen sijaan avioliiton tai pitkäaikaisen ja vakaan suhteen merkitys onnellisuudelle nähtiin varsin eri tavalla eri maissa. Kun suomalaisista noin neljäsosa ja muiden Pohjoismaiden asukkaista kolmasosa piti vakaata suhdetta välttämättömänä onnellisuudelle, eteläisessä Euroopassa lähes kaksi kolmasosaa ja itäisessä Euroopassa yli 80 prosenttia vastaajista oli tätä mieltä.

29 Esim. de Hart & Dekker 2013.

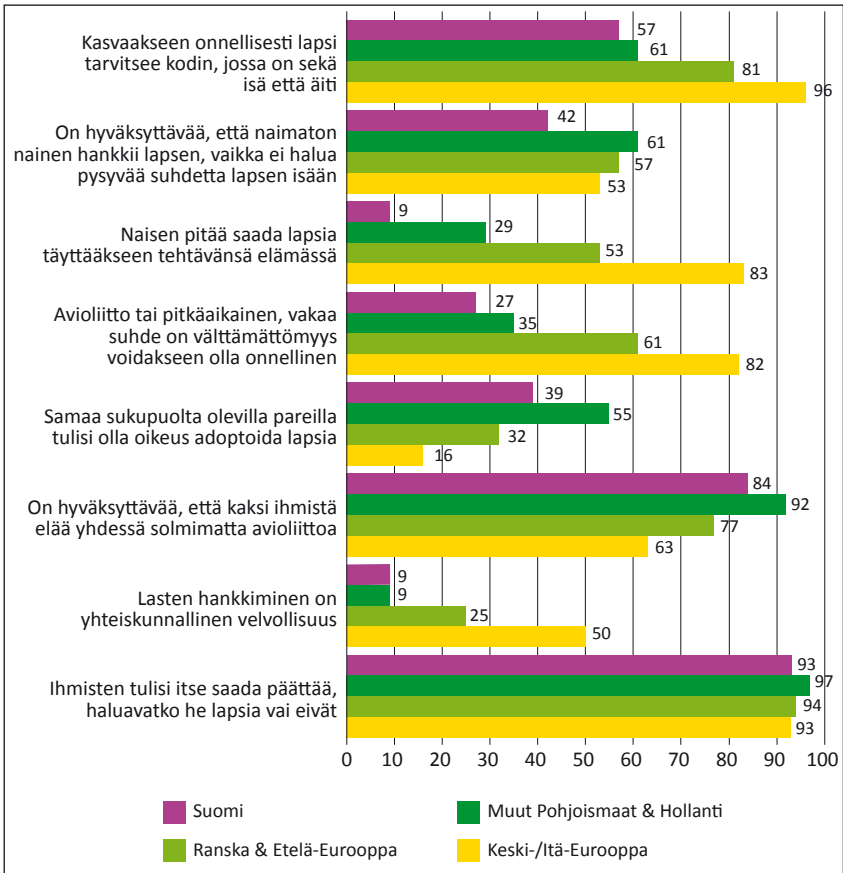
30 Rossi 2014, 194.

Kuvio 1.

Eri elämäalueiden merkitys Suomessa ja vertailumaissa, % "erittäin tärkeä" (European Values Study 2008, N=16 302).

Käsitykset lapsen onnellisesta kasvuympäristöstä erosivat melko paljon eri maissa. Varsinkin Keski- ja Itä-Euroopan maissa sekä katolisissa maissa suurin osa vastaajista katsoi lapsen tarvitsevan sekä isän että äidin kasvaakseen onnellisesti. Suomessa tätä mieltä oli reilu puolet vastaajista. Väittämän kannatus oli laskenut huomattavasti vuoden 1990 kyselystä, jolloin suomalaisista 86 prosenttia piti isän ja äidin läsnäoloa lapsen kasvuun välttämättömänä. Vastausten muutokseen vaikuttaa todennäköisesti myös kyselyssä esitetty raja isään ja äitiin. 2000-luvulla nimittäin Suomessa ja muissa Pohjoismaissa kaksi vanhempaa voi jo luontevammin merkitä äidin ja isän sijasta myös samaa sukupuolta olevia vanhempia. Tätä tukee se havainto, että muissa Pohjoismaissa samaa sukupuolta olevien adoptio-oikeutta puolsi vuoden 2008 kyselyssä yli puolet vastaajista, Suomessakin lähes 40 prosenttia.

Kuvio 2.

Mielipiteet erilaisista perhekäsityksistä ja niiden hyväksyttävyydestä, % samaa mieltä (European Values Survey 2008, N=16 302).

Kun kysymys lapsen kasvatusympäristöstä käännettiin toisin päin eli äidin valintaan kasvatataa lapsensa ilman pysyvää suhdetta lapsen isään, hyväksyttävyyks oli kasvanut kaikissa vertailumaissa eri kyselyalloissa. Viimeisimmässä kyselyssä asiaa pidettiin lähes yhtä hyväksyttävänä katolisissa maissa sekä Keski- ja Itä-Euroopan maissa (yli puolet vastaajista) kuin protestanttisissa maissa. Suomalaisten suora hyväksyntä asialle oli kuitenkin pudonnut edellisestä kyselyallosta. Tätä selittää se, että merkittävä osuus suomalaisista vastaajista oli valinnut vuoden 2008 kyselyssä vaihtoehdon ”riippuu tilanteesta”. Ihanneperheestä, jossa on sekä isä että äiti, on säilynyt vahvana varsinkin katolisissa

maissa. Ihanne ei ole kuitenkaan lasten yksin kasvattamisen hyväksymistä poissulkeva. Tämä saattaa varsinkin Keski- ja Itä-Euroopan maissa liittyä havaittuun vahvaan kannatukseen sille, että naisen pitää joka tapauksessa saada lapsia täyttääkseen tehtävänsä elämässä. Suomessa ja muissa protestanttisissa maissa näkemys lasten saamisesta elämäntehtävän täyttämisenä sai vähiten kannatusta, ja todennäköisemmin kyse oli naisen itsenäisen valinnanvapauden korostamisesta vastaajien arvomaailmassa.³¹

Lasten hankkimista ei pidetty yhteiskunnallisena velvollisuutena kovinkaan yleisesti muualla kuin Keski- ja Itä-Euroopan maissa. Selkeämpi yhtenäisyys valinnanvapauden arvostamisessa ilmeni kysymyksessä, tulisiko ihmisten itse saada päättää lasten hankkimisesta. Mielipiteitä näihin kahteen kysymykseen samoin kuin samaa sukupuolta olevien adoptio-oikeuteen ja avoliiton hyväksyttävyyteen ei ollut tiedusteltu EVS:n aiemmissa aalloissa, joten aikasarjavertailuja ei tässä tapauksessa voitu tehdä. Joka tapauksessa voidaan todeta, että perheen velvoittavuuteen liittyvät arvot erottelivat protestanttisia Pohjoismaita ja Etelä-Euroopan sekä keskisen Itä-Euroopan maita eniten toisistaan. Maavertailussa ilmeni lisäksi myös lähenemistä indikaattoreilla, jotka mittaavat erilaisten perheratkaisujen hyväksyttävyyttä. Tätä lähenemistä ennakoivat Halman jo 1990-luvulla todetessaan, että perhearvojen muutoksen kärkipäässä ovat yleensä Pohjoismaat (erityisesti Ruotsi ja Tanska) muiden maiden seurattessa perässä.³²

Avoliitto instituutiona, uskonnon ja kirkkojen merkitys

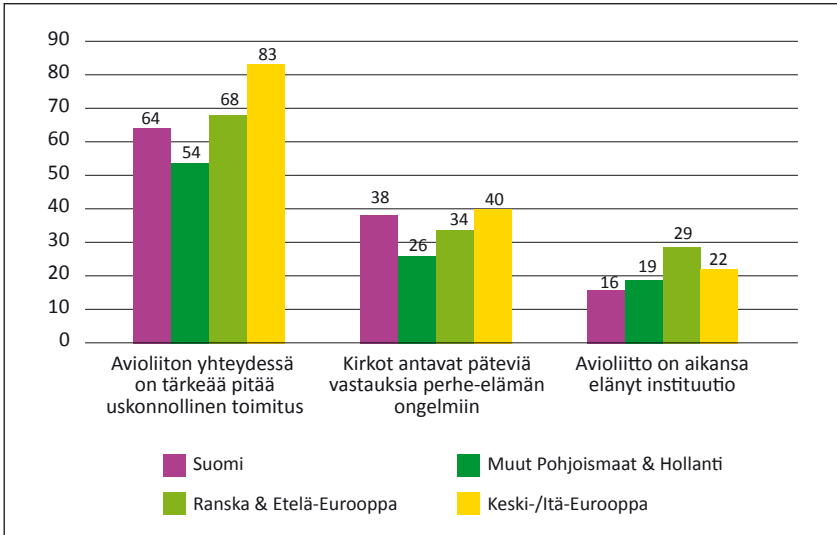
Uskonnollisuuden ja arvojen tutkimukset kertovat selkeää kieltään institutionaalisen uskonnollisuuden heikkenemisestä. Tämä merkitsee yhtäältä sitä, että uskonnollisten normien ja instituutioiden merkitys avoliiton ja perheen suhteen tehtäville valinnoille vähenee merkittävästi. Toisaalta se voi merkitä myös itse avoliittoinstituution aseman heikkenemistä, kun tutkimusten mukaan uskonnollisuus on merkittävä avoliittoon ja perheeseen sitoutumista lisäävä tekijä.³³ Arvotutkimukset kuitenkin kertovat ilmeisestä arvostuksesta avoliittoinstituutiota kohtaan, eikä se ole heikentynyt siinä määrin kuin uskonnollisuuden muutosten perusteella voisi olettaa. Kuviosta 3

31 Vastaava kysymys lasten saamisen tärkeydestä kysyttiin myös miesten osalta, mutta Suomen tulokset eivät ole vertailukelpoisia, koska suomalaisessa lomakkeessa kysymys oli esitetty muodossa ”Ihmisen täytyy saada lapsia kokeakseen täyttymyksen elämässään”.

32 Halman 1998, 105–106.

33 Esim. Halman & Arts 2010, 15.

havaitaan, että viimeisimmässä kyselyssä avioliittoa piti aikansa eläneenä instituutiona yleensä alle viidesosa EVS:n vastaajista. Hieman yllättäen näin ajateltiin kuitenkin muita useammin eteläisen Euroopan katolisissa maissa, vaikka niissä avioliitto on instituutiona ollut varsin vahvassa asemassa muuhun mantereeseen verrattuna.

Kuvio 3.

Näkemykset kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen merkityksestä avioliitolle ja perhe-elämälle, % samaa mieltä (European Values Survey 2008, N=16 302).

Uskonnollisen toimituksen pitäminen avioliittoon vihkimisen yhteydessä oli tärkeää kahdelle kolmasosalle suomalaisista ja myös yli puolelle pohjoismaisista ja hollantilaisista vastaajista, vaikka kirkollisten vihkimisten osuus on kyseisissä maissa laskenut 2000-luvulla merkittävästi. Suomessa vuonna 2015 alle puolet kaikista solmituista avioliitoista vihittiin kirkollisesti.³⁴ Uskonnollisen toimituksen merkitys oli toki laskenut aikaisempiin kyselyaltoihiin verrattuna niin Suomessa kuin muissa Pohjoismaissa ja myös Etelä-Euroopassa. Vihkimisperinteen kannatus on kuitenkin korkealla ja kertoo siitä, että ihmiset arvostavat yleisesti kirkollista avioliittoon vihkimistä, vaikka saattavatkin itse valita toisenlaisen vihkimisen.

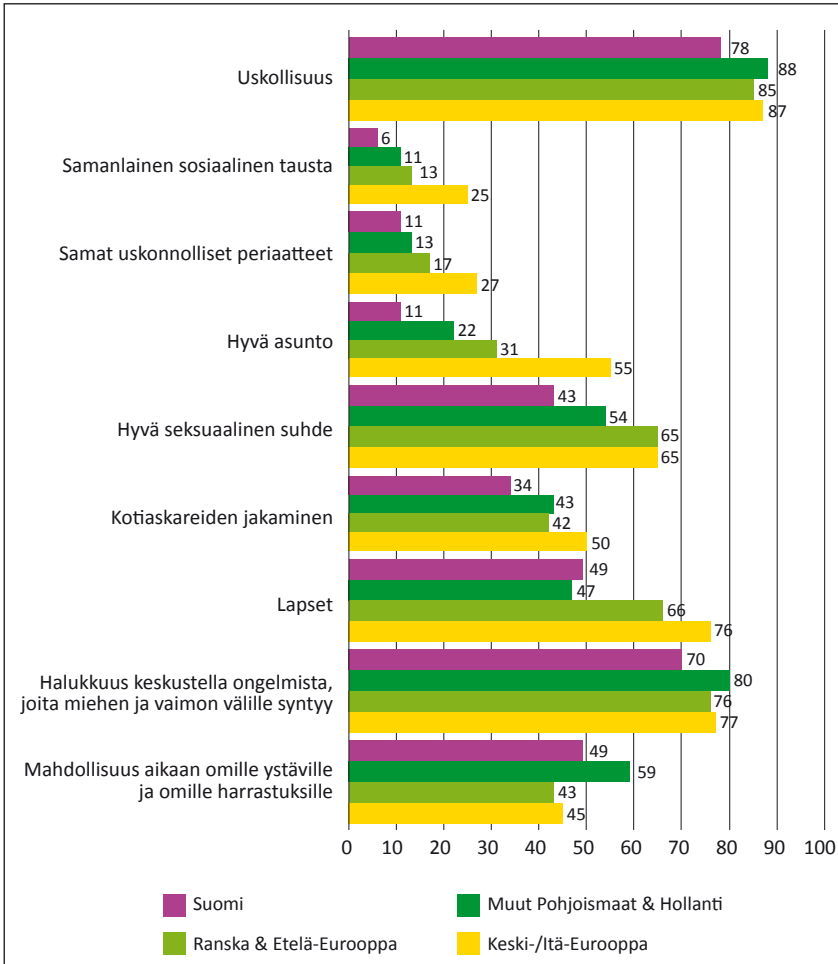
34 Sohlberg & Ketola 2016, 31.

Kiinnostava mittari kirkkoja ja uskonnollisia yhteisöjä kohtaan tunnetulle luottamukselle on se, miten hyvin niiden katsotaan voivan antaa päteviä vastauksia erilaisten elämänalueiden ongelmiin. Reilu kolmannes suomalaisista, eteläeurooppalaisista ja itäeurooppalaisista katsoi kirkkojen antavan päteviä vastauksia perhe-elämän ongelmiin. Muissa Pohjoismaissa ja Hollannissa luottamus kirkkoihin oli näissä asioissa hieman heikompi. Luottamus kirkon kykyyn antaa vastauksia perhe-elämän ongelmiin näytti laskeneen kaikissa vertailumaissa aiempiin kyselyaaltoihin verrattuna. Selvästi useampi katsoi kirkkojen voivan vastata ihmisten hengellisiin tarpeisiin tai moraalsiin ongelmiin.

Käsitykset onnistuneesta avioliitosta

Valinnanvapauden ja velvollisuudentunnon ulottuvuudet nousivat esille EVS:n kysymyksissä, jotka kartoittivat käsityksiä onnistuneen avioliiton osatekijöistä. Kuvio 4 esittää niiden osuudet, jotka pitivät kyselyssä mainittuja asioita erittäin tärkeinä onnistuneelle avioliitolle. Uskollisuus sekä halukkuus keskustella keskinäisistä ongelmista olivat kaikissa vertailumaissa yhteneväisesti erittäin tärkeitä. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa aviopuolisoiden samanlaisilla sosiaalisilla ja uskonnollisilla taustoilla oli selvästi vähiten merkitystä, mutta niitä ei pidetty myöskään Etelä-Euroopan maissa erityisen tärkeinä. Keski- ja itäeurooppalaisista hieman suurempi osa eli reilu neljännes katsoi samanlaisilla taustoilla olevan merkitystä. Samoin keski- ja itäeurooppalaisista jopa puolet ja eteläeurooppalaisista kolmasosa piti erittäin tärkeinä fyysisiä puitteita eli hyvää asuntoa, joka taas suomalaisille oli yhtä vähämerkityksinen kuin puolisoitten taustojen samanlaisuus. Samanlaisen sosiaalisen ja uskonnollisen taustan vähäiseksi koettu merkitys avioliitossa ei kuitenkaan vastaa havaittuja käytäntöjä: esimerkiksi Suomessa merkittävä osa pariskunnista on edelleen keskenään samaa koulutustasoa ja samaan sosioekonomiseen ryhmään kuuluvia.

Tekijöiden keskinäiset painoarvot olivat samanlaisia myös hollantilais-tutkijoiden vuosien 1981 ja 1990 aineistoilla tekemässä laajassa vertailututkimuksessa: affektiiviset tekijät eli henkilökohtainen side ja parisuhteeseen keskittyminen arvostettiin selvästi korkeimmalle, kun taas olosuhteet ja kulttuurinen homogeenisyys olivat vähiten tärkeitä tekijöitä.³⁵

Kuvio 4.

Eri asioiden merkitys avioliiton onnistumiselle, % ”erittäin tärkeää” (European Values Survey 2008, N=16 302).

Sekä hyvän seksuaalisen suhteen että lasten merkitys avioliiton onnistumiselle oli Suomessa ja muissa Pohjoismaissa laskenut kyselyaaltojen aikana, kun taas eteläisessä ja itäisessä Euroopassa kumpaakin tekijää piti jokaisella kyselykerralla tärkeänä yli kaksi kolmasosaa vastaajista. Lasten merkitys onnistuneelle avioliitolle oli odotetusti yleisempää niissä maissa, joissa myös lasten hankkimista pidettiin yleisemmin yhteiskunnallisena velvollisuutena.

Hyvän seksuaalisen suhteen vähentynyt merkitys avioliitolla Pohjoismaissa taas saattaa viitata paitsi siihen, että vakiintuneissa parisuhteissa harrastetaan vähemmän seksiä, myös siihen, että käsitys seksuaalisen suhteen rajaamisesta vain avioliittoon on vapaampaa protestanttisissa maissa.

Kotiaskareiden jakaminen on esimerkki osa-alueesta, jota suomalaiset ja muut pohjoismaalaiset ovat jo pidempään pitäneet kohtalaisen tärkeänä, mutta jonka merkitys on noussut samalle tasolle myös eteläisessä ja itäisessä Euroopassa. Suomalaiset parisuhdetutkimukset osoittavat kotitöiden jakamisen olevan yksi yleisimmistä konfliktien aiheista.³⁶ Kotitöiden jakautumisen merkitys korreloi vahvasti sen kanssa, miten tasavertaisesti puoliset käyttävät aikaa palkkatyöhön.³⁷ Myös amerikkalaisessa tutkimuksessa havaittiin, että varsinkin työssä käyvät naiset ilmoittivat herkimmin avioliitossaan olevan ongelmia, jos kotitöiden jakautuminen koettiin ongelmalliseksi.³⁸

Mahdollisuus aikaan omille ystäville ja harrastuksille taas oli avioliitossa tärkeämpää Suomessa ja muissa Pohjoismaissa, joissa myös vapaa-ajan sekä ystävien ja tuttavien yleinen merkitys oli korkeampi. Ero muihin Euroopan maihin oli kuitenkin melko pieni.

Mikä suomalaisille on perheessä tärkeää?

Eurooppalaisten arvotutkimusten piirtämä kuva suomalaisten perhearvoista antaa ymmärtää, että yhteiskunnassa on selkeästi perhettä puoltavia arvoja, jotka ovat ihmisille tärkeitä. EVS-kyselyissä ei kuitenkaan ole selvitetty sitä, mitä ihmiset kokevat perheestä saavansa ja minkälaisia henkilökohtaisia merkityksiä sille annetaan. Tässä luvussa analysoin Kirkon tutkimuskeskuksen Gallup Ecclesiastica 2015 -kyselyn antamaa kuvaa perheen erilaisista merkityksistä ja niihin vaikuttavista tekijöistä.

Perhekeskeisyyden ulottuvuudet

Gallup Ecclesiastica -kyselyssä tiedusteltiin suomalaisten perheeseen liittämiä merkityksiä muun muassa itsensä toteuttamisen, auttamisen ja palvelemisen, kutsumuksen ja elämäntehtävän sekä yhteiskunnallisen velvoittavuuden

36 Ranssi-Matikainen 2012, 104.

37 Oinas 2010, 158.

38 Bumpass 1990, 490.

näkökulmasta (ks. Kuvio 5). Suuri osa vastaajista oli samaa mieltä väittämistä, joiden mukaan perhe lisää elämän laatua ja mahdollistaa itsensä toteuttamisen ja omana itsenä olemisen. Perheenjäsenten auttamista ja palvelemista pidettiin myös tärkeänä. Kutsumus- ja elämäntehtävä sekä perheen perustamisen näkeminen yhteiskunnallisena velvollisuutena saivat huomattavasti vähemmän kannatusta. Elämän laadun ja itsensä toteuttamisen kaltaisten tekijöiden korostuminen tekee ymmärrettävämmäksi sen arvotutkimusten havainnon, että perhe on ollut suomalaisten arvomaailmassa jatkuvasti korkealla huolimatta yksilöllistymisen kasvusta ja perhekäsitysten muutoksista. Yksilöllinen painotus näyttää korostuvan myös suomalaisten perhekeskeisyydessä, mikä osoittaisi perheen olevan soveltuva ympäristö yksilöllisten, itsensä toteuttamiseen liittyvien arvojen tavoittelulle. Perheen yksilöllisistä merkityksistä onkin esitetty tulkinta, että perheen ja vanhemmuuden suomat roolit ja suhteet ovat eri tavalla tai jopa ainutlaatuisesti palkitsevia verrattuina esimerkiksi työelämän ja vapaa-ajan rooleihin ja ihmissuhteisiin, joten niitä halutaan siksi edelleen tavoitella.³⁹

Perheen merkityksiin vaikutti liittyvän jo deskriptiivisellä tasolla kaksi erilaista ulottuvuutta, jotka nousivat esiin myös Maarit Hytösen samalla aineistolla aiemmin tekemässä tutkimuksessa.⁴⁰ Ulottuvuudet mukailivat melko selkeästi Schwartzin arvoteorian mukaista jakoa itsensä korostamisen ja itsensä ylittämisen ulottuvuuksille.⁴¹ Näin ollen jatkoin perheväittämien tarkastelua faktorianalysillä.⁴² Tulokset vahvistivat jaon: ensimmäiselle faktorille latautui kolme itsensä toteuttamiseen liittyvää väittämää⁴³ ja toiselle faktorille taas neljä itsensä ylittävään velvollisuudentuntoon liittyvää väittämää⁴⁴. Väittämä ”perhe vain kuuluu ihmisen elämään” ei latautunut kummallekaan faktorille. Itsensä toteuttamiseen ja velvollisuudentuntoon liittyvät väittämät yhdistettiin kahdeksi summamuuttujaksi. Näin voitiin erotella perheen eri ulottuvuuksia korostavat väittämät omiksi vertailuryhmikseen.⁴⁵

39 Bumpass 1990, 491.

40 Hytönen 2016, 16.

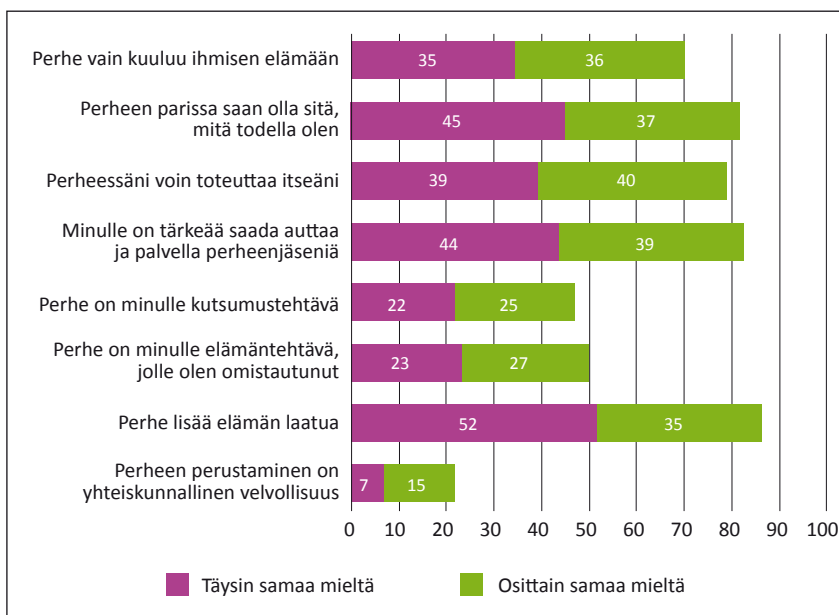
41 Schwartz 1992.

42 Pääakselifaktorointi, Varimax-rotatio.

43 ”Perheen parissa saan olla sitä, mitä todella olen”, ”Perheessäni voin toteuttaa itseäni”, ”Perhe lisää elämän laatua” (Cronbachin alfa = 0,841).

44 ”Minulle on tärkeää saada auttaa ja palvella perheenjäseniä”, ”Perhe on minulle kutsumustehtävä”, ”Perhe on minulle elämäntehtävä, jolle olen omistautunut”, ”Perheen perustaminen on yhteiskunnallinen velvollisuus” (Cronbachin alfa = 0,816).

45 Summamuuttujat muodostettiin laskemalla kummastakin väittämäjoukosta keskiarvot. Vaihtoehto ”En osaa sanoa” jätettiin pois summamuuttujan laskennasta. Monimuuttuja-analyysiä varten kummastakin summamuuttujasta muodostettiin vielä kaksiluokkaiset muuttujat siten, että summamuuttujan keskiarvon ollessa suurempi tai yhtä suuri kuin neljä (=samaa mieltä) uusi muuttuja sai arvon 1 ja keskiarvon ollessa pienempi kuin neljä uusi muuttuja sai arvon 0.

Kuvio 5.

Suomalaisten perheeseen liittämiä merkityksiä, % täysin samaa tai osittain samaa mieltä (Gallup Ecclesiastica 2015, N=4 275).

Mikä selittää perhekeskeisyyttä

Perhekeskeisyyden ulottuvuuksien analyysissä pyrin logistisen regressiomallin avulla selvittämään ensinnäkin sitä, kuinka määräävä tekijä perhekeskeisyyden eri ulottuvuuksissa on oma perhetilanne ja säilyykö sen vaikutus, kun muut demografiset tekijät otetaan huomioon. Lisäksi tarkastelin sekä uskonnollisuuden että erilaisten arvo- ja asennetekijöiden merkitystä. Uskonnollisuutta käsittelevistä muuttujista mukana analyysimallissa olivat esimerkiksi sitoutuminen kristilliseen oppiin, kuuluminen herätysliikkeisiin, uskonnollinen identiteetti ja osallistuminen jumalanpalveluksiin. Asennetekijöistä malliin otettiin mukaan kansallisylpeyttä, luterilaista arvomaailmaa, sosiaalista valtaorientaatiota ja työorientoituneisuutta kuvaavat muuttujat. Nämä asenne-muuttujat on muodostettu aiemmin kirkon nelivuotiskertomuksen tutkimusosiota varten, ja ne osoittautuivat selitysvoimaisiksi erilaisissa uskontoon

suhtautumista sekä uskonnollista ja yhteisöllistä käyttäytymistä koskeissa analyyseissä.⁴⁶

Oletuksenani oli, että uskonnollisuuden vaikutus korostuisi varsinkin perheen velvollisuusulottuvuudessa. Toisaalta oletin, että itsensä toteuttamisen ulottuvuudella eivät korostuisi yhteisöllisyyttä painottavat arvot ja asenteet, kuten esimerkiksi kansallisylypeys tai luterilainen palvelun ja auttamisen arvomaailma.

Itsensä toteuttamisen ulottuvuuden tilastollinen analyysi osoitti, että muut tekijät vakioidenkin oma perhemuoto on selkeästi keskeisin perheen merkitykseen vaikuttava tekijä. Kaikki muut kuin yksin asuvat pitivät vähintään kaksinkertaisella todennäköisyydellä itsensä toteuttamista perheessä tärkeänä. Olennaisesti muista erosivat vielä ne, joilla oli joko aikuisia tai alle 18-vuotiaita lapsia. Naiset korostivat hieman miehiä todennäköisemmin itsensä toteuttamisen ulottuvuutta. Suurituloisimmilla oli myös suurempi todennäköisyys korostaa tätä ulottuvuutta. Iällä ja koulutustasolla taas ei ollut vaikutusta. Asuinpaikan osalta lähinnä muualla kuin Helsingissä asuvat korostivat hie-man todennäköisemmin itsensä toteuttamisen ulottuvuutta, mutta vaikutus oli jokseenkin vähäinen.

Uskonnollisuuden ja asenteiden analyyseissä kiinnostavaa oli se, että uskonnollisuuden eri osatekijöillä ei ollut käytännössä mitään vaikutusta itsensä toteuttamisen korostamiselle. Asennetekijöiden vaikutukset taas olivat melko vahvoja ja päinvastaisia kuin oletin: luterilainen arvomaailma lisäsi huomattavasti todennäköisyyttä korostaa itsensä toteuttamista perheessä. Tämä on jopa yllättävää siihen nähden, että uskonnollisuudella ei ollut vaikutusta ja luterilaisuuden indikaattori kuitenkin sisälsi kohtalaisen paljon uskonnollisia elementtejä, kuten virsilauluperinteen vaaliminen, näkemys Jumalan huolenpidosta tai lasten kristillisestä kasvatuksesta huolehtiminen. Toisaalta luterilaisten arvojen on todettu olevan jokseenkin riippumattomia siitä, kuuluuko luterilaiseen kirkkoon tai kuinka usein rukoilee tai osallistuu jumalanpalveluksiin.⁴⁷

Melko voimakkaasti itsensä toteuttamisen ulottuvuuteen vaikuttavat myös työorientoituneisuus ja kansallisylypeys. Työn merkitystä kartoitettiin Gallup Ecclesiastica -kyselyssä melko samansuuntaisilla kysymyksillä kuin perheen merkitystä, joten on odotettua, että esimerkiksi itsensä toteuttamista työssä arvostavat pitävät itsensä toteuttamista tärkeänä myös perheessä. Kansallisylypeyden

46 Asennemuuttujista tarkemmin ks. Ketola ym. 2016, 270–276.

47 Ketola 2016, 60–61.

yhteys perhekeskisyyteen voi löytyä ainakin kodin ja perinteiden merkityksestä. On kuitenkin yllättävää, että kansallisylypeys selitti myös yksilökeskeiseksi mieltämäni itsensä toteuttamisen ulottuvuutta perheessä.

Velvollisuudentunnon ulottuvuuden tilastollisessa analyysissä oman perhemuodon vaikutus oli edelleen merkittävä. Tässä tapauksessa kuitenkin ennen kaikkea ne, joiden perheissä oli alle 18-vuotiaita lapsia, korostivat todennäköisimmin velvollisuusulottuvuutta. Lapsettomien pariien ja muiden aikuistalouksien ero sinkkotalouksiin nähden ei ollut yhtä suuri kuin itsensä toteuttamisen ulottuvuudella. Sukupuolen vaikutus oli päinvastainen kuin itsensä toteuttamisen tapauksessa, sillä miehet korostivat todennäköisemmin perheen merkitystä velvollisuutena. Tässä ulottuvuudessa vaikuttaa olevan myös sosioekonominen jako: vähiten koulutetut ja pienituloisimmat korostivat eniten velvollisuusulottuvuutta.

Uskonnollisuuden lähes olematon vaikutus yllätti myös perheen velvollisuusulottuvuuden analyysissä. Ainoastaan uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat erottuivat tätä ulottuvuutta vähiten korostavina. Herätysliikkeisiin kuuluvilla todennäköisyys taas oli hieman muita korkeampi, mutta ei tilastollisesti merkitsevä. Sen sijaan luterilainen arvomaailma lisäsi huomattavasti todennäköisyyttä velvollisuuden korostamiseen. Samoin kansallisylypeys ja työorientoituneisuus vaikuttivat tähän vahvasti. Kansallisylypeuden vaikutus oli suurempi velvollisuusulottuvuuteen kuin itsensä toteuttamisen ulottuvuuteen, mitä voidaan pitää odotettuna. Yhdistystoimintaan osallistuminenkin lisäsi hieman velvollisuusulottuvuuden todennäköisyyttä, mutta sosiaalinen valtaorientaatio ei vaikuttanut suuntaan eikä toiseen.

Perheen merkitysulottuvuuksien analyysi todensi ensinnäkin oman perhetilanteen muista tekijöistä riippumattoman vaikutuksen.⁴⁸ Lisäksi itsensä toteuttaminen perheessä oli tärkeämpää naisille, velvollisuuden toteuttaminen taas miehille. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat painottivat velvollisuutta enemmän, muutoin uskonnollisuudella ei ollut merkitystä. Sen sijaan sekä itsensä toteuttamisen että velvollisuuden merkitystä lisäsivät huomattavasti luterilainen arvomaailma, työorientoituneisuus ja kansallisylypeys.

Lopuksi

Suomalaisten arvoissa ja ihanteissa perhe ja avioliitto ovat kiistämättä keskeisellä paikalla. Arvot ovat luonnollisesti myös joustaneet parisuhteiden ja perhe-elämän muotojen moninaistuessa ja yhteiskunnallisen sekä institutionaalisen sääntelyn vähetessä. Kehityskulku kuitenkin osoittaa varsin selkeästi, että muutos koskee nimenomaan sitä, millä perusteella perhettä ja avioliittoa koskevat valinnat ja päätökset tehdään, eikä niinkään sitä, mikä on perheen ja avioliiton merkitys ja asema. Itsenäinen ja omaehtoinen valinta korostuu velvollisuuden jäädessä sivurooliin varsinkin kysymyksissä lasten hankkimisesta. Tässä artikkelissa esitetyt havainnot esimerkiksi avioliiton onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä kertovat myös siitä, että uskollisuuden ja tasa-arvon kaltaiset ihanteet koetaan omakohtaisesti tärkeinä, vaikka hyväksyvyys ja sallivuus toisten tekemiä erilaisia perheratkaisuja kohtaan onkin nouseva trendi.

Kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen kytkös avioliittoon ja perheeseen koetaan eurooppalaisessa mittakaavassa edelleen varsin merkittäväksi. Se painottuu nimenomaan avioliittoon vihkimisen merkitykseen kirkollisena toimituksena. Sen sijaan kirkkojen mahdollisuuksiin antaa päteviä vastauksia perhe-elämän ongelmiin luottaa huomattavasti harvempi. Ihanne ja todellisuus kulkevat tässä suhteessa ainakin Suomessa eri suuntiin. Kirkollisten avioliittoon vihkimisten osuus on ollut laskeva jo pidemmän aikaa, kun taas esimerkiksi kirkon ylläpitämän perheneuvonnan asiakkaiden määrä ja hoidollisen työn määrä ovat kasvaneet erityisesti 2000-luvulla.⁴⁹

Miksi ihmiset sitten haluavat kiinnittyä tai sitoutua perheisiin? Havainnot suomalaisten perhekeskeisyydestä vahvistavat sitä olettamusta, että perheessä eläminen ja perhesuhteet ovat olemukseltaan ainutlaatuisia ja voivat toteuttaa myös yksilökeskeisiä tarpeita. Perhe mahdollistaa sekä itsensä toteuttamisen että velvollisuudentuntoon perustuvan palvelutehtävän. Näiden tekijöiden merkitys korostuu vahvimmin niillä, jotka itse elävät jonkinlaisessa perheessä, erityisesti pienten lasten vanhemmilla. Kuitenkin perhetilanteesta riippumatta myös muilla tekijöillä on vaikutusta. Naisten painottuminen itsensä toteuttamisen ja miesten painottuminen velvollisuudentunnon ulottuvuudelle kertoo paitsi sukupuolten välisestä työnjaosta perheissä myös siitä, mitä perheellisyys mahdollistaa naisille ja miehille.

Kummallakaan perheen merkitysulottuvuudella ei ole erityisen uskonnollista sisältöä. Konservatiivinen kristillisuus tai perinteinen avioliitonäkemys

⁴⁹ Kirkon tilastollinen vuosikirja 2015, 128.

eivät siis tämän analyysin perusteella vahvasta perheen koettua merkitystä, vaikka niillä voikin olla vaikutusta vaikkapa avioliiton institutionaalista asemaa tai perheeseen sitoutumista koskeviin näkemyksiin. Sen sijaan toisenlainen arvokonservatiivisuus, joka juontuu esimerkiksi luterilaisesta perinteestä, työn arvostuksesta ja suomalaisten tapojen ja perinteiden merkityksestä, on vahvasti sekä itsensä toteuttamisen että velvollisuudentunnon taustalla.

Kaiken kaikkiaan näkemykset perheen merkityksestä vaikuttavat enemmän yhdistävän kuin erottavan suomalaisia. Yksilöllistyvässä ajassa perhettä sosiaalisen elämän perusyksikkönä arvostetaan. Julkisilta instituutioilta odotetaan edelleen myös perheiden tukemista, mitä moninaistuvat perhekäsitykset vain korostavat. Kirkon toiminta yhtenä perheiden tukijana muiden joukossa on siten olennaisen tärkeää. Kirkollista keskustelua on leimannut kiistely samaa sukupuolta olevien parisuhteista ja kirkollisen avioliittoon vihkimisen tulevaisuudesta. Yksimielisyyttä oikeasta parisuhteesta ja perheestä ei voida kuitenkaan saavuttaa. Olisikin toivottavaa, että kirkko tämän sijasta keskittyisi vahvemmin erilaisten perheiden tukemiseen ja ylläpitämiseen, koska tässä tehtävässä se kannattelee yhtä yhteiskunnan peruspilaria.

Lähteet ja kirjallisuus

van den Akker, Piet & Halman, Loek & de Moor, Ruud
1993 Primary Relations in Western Societies. – The Individualizing Society. Value Change in Europe and North America. Ed. by Peter Ester, Loek Halman & Ruud de Moor. Tilburg: Tilburg University Press. 97–127.

Bumpass, Larry L.
1990 What's Happening to the Family? Interactions Between Demographic and Institutional Change. *Demography* 27(4), 483–498.

European Values Survey
1981, 1990, 1999 ja 2008 European Values Survey.

Gallup Ecclesiastica
2015 Gallup Ecclesiastica. Kirkon tutkimuskeskuksen hallussa.

Giddens, Anthony
1987 *Sociology. A Brief but Critical Introduction*. 2nd ed. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich Publishers.

Halman, Loek

1998 Family Patterns in Contemporary Europe. Results from the European Values Study 1990. – Designs for Alienation. Exploring Diverse Realities. Ed. by Devorah Kalekin-Fishmann. Jyväskylä: SoPhi. 99–122.

Halman, Loek & Arts, Wil

2010 (Post-)Modernization, Individualization and Individualism: Value Changes in Central and Eastern Europe in the First Decade after the Fall of the Iron Curtain. – Mapping Value Orientations in Central and Eastern Europe. European Values Studies 13. Ed. by Loek Halman & Malina Voicu. Boston: Brill. 11–45.

Hart, Joep de & Dekker, Paul

2013 Religion, Spirituality and Civic Participation. – Religion and Civil Society in Europe. Ed. by Joep de Hart, Paul Dekker & Loek Halman. Dordrecht: Springer. 169–188.

Hytönen, Maarit

2016 Kutsumus, elämäntapa vai urakka? Suomalaisten käsityksiä elämäntehtävästään. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 44. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. <http://sakasti.evl.fi/verkkojulkaisu44> (viitattu 24.5.2017).

Inglehart, Ronald

1977 The Silent Revolution. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald & Basañez, Miguel & Moreno, Alejandro

1998 Human Values and Beliefs. A Cross-Cultural Sourcebook. Political, Religious, Sexual, and Economic Norms in 43 Societies: Findings from the 1990–1993 World Values Survey. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Ivan, Georgiana & Da Roit, Barbara & Knijn, Trudie

2014 Children First? Changing Attitudes Toward the Primacy of Children in Five European Countries. – Journal of Family Issues 36(4), 1982–2001.

Ketola, Kimmo

2016 Luterilainen usko nykyajan Suomessa. – Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Toim. Kimmo Ketola, Maarit Hytönen, Veli-Matti Salminen, Jussi Sohlberg & Leena Sorsa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 47–87.

Ketola, Kimmo & Hytönen, Maarit & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi & Sorsa, Leena

2016 Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Kirkon tilastollinen vuosikirja

2015 Kirkon tilastollinen vuosikirja. Helsinki: Kirkkohallitus.

McKie, Linda & Callan, Samantha

2012 Understanding Families. A Global Introduction. London: Sage.

Mikkola, Teija

2003 Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka. Tutkimus arvojen mittaamisesta ja monitasoisuudesta. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 241. Helsinki: Yliopistopaino.

Oinas, Tomi

2010 Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 402. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Parsons, Talcott & Bales, Robert

1956 Family. Socialization and Interaction Process. London: Routledge & Kegan Paul.

Ranssi-Matikainen, Hanna

2012 Yhdessä sittenkin. Kokemukset erokriisistä, vertaistuesta ja muutoksesta parisuhteessa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Rossi, Giovanna

2014 The Complex Relationship between Values and Couple Patterns. – Journal of Comparative Family Studies 45(2), 173–199.

Schwartz, Shalom H.

1992 Universals in the Content and Structure of Values. Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. – *Advances in Experimental Social Psychology* 25, 1–65.

Sohlberg, Jussi & Ketola, Kimmo

2016 Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. – Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Toim. Kimmo Ketola, Maarit Hytönen, Veli-Matti Salminen, Jussi Sohlberg & Leena Sorsa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 15–46.

Suomen virallinen tilasto (SVT)

Perheet [verkkójulkaisu].

ISSN=1798-3215. 2015. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 21.6.2017]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_tie_001_fi.html